

A Petőfi-kultusz Kunszentmiklóson¹

„Mennyi emlékirat, rőpirat, tanulmány, tárca, újsághír Petőfiről! Látszólag mily bőséges de valósgban mily inséges anyag” – írja Hatvany Lajos *Igy élt Petőfi* című műve bevezetőjében.² Nagyon is érthető a szerző panasza: valóban nem könnyű a tüt meglegni a szénakazalban. De hol van itt a szénakazal? Hiszen a szentmiklósi Petőfi-kutató helytörténésznek jóformán úgy kellett összeszálaznia legalább egy nyalábnyi szénát, hogy elrejtőzhessék benne ama jelképes tüt, a keresés tárgya, a kunszentmiklósi Petőfi-kultusz.

Tartozunk annyival a költő szellemének – és jellemének –, hogy bevalljuk: eseményekben soványka, s értékekben sem túl gazdag, egyszóval nem igazi sikertörténet a költő emlékezetének itteni ápolása. Tegyük hozzá, hogy kultuszt és ellenkultuszt egyként termett Petőfi és Kunszentmiklós viszonya, közös története. De tartozunk a város múltjának, a történetét alakító elődöknek azzal, hogy előlegesen ki-mondjuk: e kultusz minőségéért, ellentmondásaiért, s tán még az ellenkultuszért is, némi felelősség a költőt is illeti. „A kultusz – identitáskereső, múltépítő korok műfaja.” – írja Kalla Zsuzsa egy helyütt.³ E megállapítás jegyében még érthetőbb, hogy évtizedeken át, nagyjából a XIX. század végéig, kiszorult a költő a helyi múltépítésből, identitáskeresésből. A várost vezető, kultúráját meghatározó elit csoport lelkében daccal hordozta a Petőfi választási kudarca miatt rá sütött bélyeget, és az emlékének elhallgatásával válaszolt. Állításunk igazolásául az írás első része a költő és a város közös történetének tömör összefoglalását tartalmazza, kiemelve az 1848-as drámát. Ezután ismerkedhet meg az olvasó a szorosabbban vett helyi Petőfi-kultusz eseménytörténetével, tanulságaival.

A Költő és a Város

Mikor járt a költő először ebben a városban? Amikor még sem költő, sem Petőfi nem volt: gyermekkorában, tanulóévei idején, 1833 és 1839 között. A pesti és aszódi iskolaévek alatt Petrovics István a nagyobb szünidők elején és végén rendre úti passzust váltott a szabadszállási tanácsnál, s az utazás célja a mindenkori iskolai székhely, az útvonal pedig a Kunszentmiklóst is átszelő, Pestről Péterváradra vivő postaút volt. E néhány évben jövet-menet többször végigszekerezhetett városunkon a diák Petrovics Sándor.

Az 1841-től dunavecsei illetőségű idős Petrovics István 1842-től 1845-ig Sándor fia nevében bérelte a kunszentmiklósi marhahússzéket. Az üzletet az ifjú Petrovics István vezette. Pápáról hazatérve, az 1842-es nyár végi szünidőben, a rövid vécsei időzékora aligha járt itt a névleges bérlő, az ellenkezőjére nincs is érdemleges adatunk. 1844 kora nyarán viszont többször meglátogathatta öccsét és barátját, Bankós Károlyt. Ezekre a látogatásokra utalt Kelemen Mór, aki a *Divatcsarnok* segédszerkesztőjeként 1854-ben így idézte föl lapjában a költő alakját és itteni időzéseit: „én igen jól emlékszem Petőfinek itt töltött azon napjaira, midőn a katonaságtól hazajövén még csak készült költőnek, ha szabad így szólanom. Sokszor láttam, amikor hosszú sárga kabátban és magas tetejű fehér kalapban kísétált atyja bérelt kertjébe, s ott az istálló küszöbén keresztbe leguggolva olvasgatta Bérangert.”⁴ Az 1844-es látogatások

¹ A Petőfi Emlékhelyek Kunszentmiklóson rendezett 22. Nemzetközi Találkozóján, 2006. szeptember 9-én elhangzott előadás bővített változata.

² Hatvany Lajos: Előhang. A Bp.-i Tudománygyetem aulájában 1947. április 14-én tartott előadás. In: --: *Igy élt Petőfi I-II.*, Akad. K. Bp. 1967., I. köt. 23. old.

³ Kalla Zsuzsa: Előszó. In: -- szerk.: Az irodalom ünnepei. Kultusztörténeti tanulmányok. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvei 9. PIM, Bp. 2000., 8. old.

⁴ Kelemen Mór: Úti rajzok a Kis-Kunságból. Divatcsarnok, 1854. Az idézett részre hivatkozva, azt tévesen értelmezve az ellenkezőjét állítja Galambos Sándor: Petőfi és Kunszentmiklós, h.n., é.n. Véleményem szerint az idézet nem 1842-re, hanem 1844. tavaszára utal.

költői rekvizituma a *Pusztán születtem* és a *Megy a juhász számaron*. Az utóbbi a korai Petőfi-líra leginkább emblemikus, kultuszverssé vált alkotása. A költő első megzenésített, idegen (német) nyelvre fordított és parodizált verse, a színpadon énekelt legkorábbi Petőfi-szöveg. Ugyanakkor ez az első olyan költeménye, amely táborokba rendezte a kor irodalmi közvéleményét: a hívei nagyra tartották, Vahot Imre szemében hollandi tájképet idézett az egyszerűségében szép románc, az ellenzőit képviselő Császár Ferenc szerint viszont ez a „szamárdal Petőfi silány verseinek is a legsilányabbika”.⁵ (Tempora mutantur, et nos mutamur in illis, vagyis változnak az idők, és mi együtt változunk velük: 1844-ben irodalmi botrányt kavargathatott, hogy a versben a juhász fejbe vágta a szamarát. Csaknem száz év múltán hasonló botrányhoz már több kellett. Legalább ennyi: „Tiszta szívvel betörök/ Ha kell, embert is ölök.”)

A „szamárvers” keletkezési legendái számosak. Közülük egyet a forrása miatt is érdemes felidéz-nünk. A szentmiklósi Általános Művelődési Központ névadója, a város szülőtte, a Kossuth-díjas Varga Domokos az *Édesanyám sok szép szava* című könyvében meséli el a „sok szép szavú” édesanya, Vargha Tamásné Magay Mariska, hogy nagyapja, Magay Károly jó barátságban volt Petőfivel. Gyakran ugratta is őt, az idősebb jogán. Egyszer a városháza előtt ülve azt találta mondani, hogy tán nem Petőfi leleménye az a sok szép vers, bizonyára innen-onnan fordította őket. A költő fölfortyant: „ – Mit? Hát csak mondj valamit, amiről írjak, oszt mindjárt itt helybe megírom. Velük szemben, a Bakér hidján épp egy juhász jött feljűk. – No, aarul írjál! Petőfi plajbászt húzott elő, ha igaz, és már rőtta is hamarosan egy darab papírra: *Megy a juhász számaron, // Földig ér a lába...*”⁶ (A történet jelenkori hitelességét a szerző is tanúsíthatja, akinek jó tízegynéhány éve ugyanígy mesélte el az akkor már kilencvenen túl járó Marcsa néni, majd le is írta azt, s a történet akkor meg is jelent a *Bakér Mente* című helyi lapban.)

A *Pusztán születtem* később lett kultuszvers: a szülőhelyvitában szolgált érvként azoknak, akik a csikósjelmezbe bújt költő önéletrajzi üzenetét hallották ki belőle. Zalai Szalay László balladás hangú elbeszélésében az orgoványi csárda istállójának jászla Sándor bölcsője. A pásztorok imáadását is újrírta – alföldi magyar mód. A Háromkirályok, a puszták népe, csikósok, pásztorok, juhászok, akik arany, mirha, tömjén helyett kisbárányt, ostort, furulyát hoztak ajándécul.⁷ Így született Petőfi Kunszentmiklóson is, hiszen akkoriban Szentmiklós pusztája volt Orgovány. A csárda és a vers az orgoványi lokálpatrióták világában is egymásra talált. A csárda helyén, az iskola falán emléktábla hirdeti, hogy ott írta a költő a *Pusztán születtem* című versét. A filológia nem tud a költő orgoványi időzéséről, a vers alá maga írta a Kunszentmiklós nevet, de tudjuk: a kultuszt legkevésbé a tények, sokkal inkább a szenvedélyek éltetik. Elvett emléktábláért meg nekünk sem kell a szomszédba mennünk, mint majd hallhatjuk még.

Legközelebb 1845. július 22-én, már Szalkszentmártonból rándult át a költő szentmiklósi barátaihoz. A hírre, hogy megjött Petőfi, a helybéli ifjúság a kávéházban mulatságot rögtönzött a tiszteletére. Ekkor még valamennyien együtt ünnepeltek, s alighanem együtt is éreztek, gondolkodtak a költővel a haza sorsáról a szentmiklósi reformer fiatalok. A diákok fáklás karénnel, versei éneklésével tisztelték meg a költőt. Másnap hajnalban Petőfi megírta a *Búcsú Kunszentmiklóstól* című versét. Bankós pedig a tudósítását az ünnepegről. A két írás egy hét múlva együtt jelent meg a *Pesti Divatlap* hasábjain.⁸ (A vers egyik sejtető utalása – „amott virít Szentmiklósnak egy rózsája...” – a helyi hagyomány szerint Baky Krisztinkát, Baky Ignác főjegyző tizenhat éves leányát rejtette.)

A pesti forradalom hírére, 1848. március 18-án nemzeti zászló alatt vonultak a szentmiklósi fiatalok a városházához. A 12 pont elfogadását, érdemi jászkun reformokat s a korrupt főkapitány, Szluha Imre leváltását javasolták. Két nap múlva a pesti közcsend választmány előtt is megjelentek nemzetőreikkel és a kérésükkel. Ekkor még nem jártak sikerrel, de Szluha rövidesen lemondott, s májusban a városi tisztújításon többségükben már ezek a fiatalok kerültek hatalomra. Ezután már a közlő országgyűlési választásokra készültek. Arra készült az itt egykor ünneplott költő is, aki március 20-án, a közcsend választmány tagjaként, minden bizonnyal találkozott fiatal szentmiklósi barátaival. Csakhogy a költő szemléletében, politikai fölfogásában már messze nem volt azonos három év előtti önmagával, míg az egykori ünneplők nem változtak vele együtt.

⁵ *Vahot Imre* a vers első közléséhez fűzött szerkesztői megjegyzésben fogalmaz így. (PDI 1844. 7. sz., nyarutó (aug.) 3. hete, 200. old.); *Császár Ferenc* goromba bírálata az Életképek kritikai melléklapjában, az Irodalmi Örben jelent meg. (IrÖr 1845. 4. sz., aug. 16., 29. old.)

⁶ *Varga Domokos*: *Édesanyám sok szép szava*, Hét Krajcár K., Bp. 1999. 101–102. old.

⁷ *Zalai Szalay László*: *A pusztá balladája*. Bp., é.n., Sylvester Nyomda Rt. Idézi *Mezősi Károly*: *Az évszázados Petőfi-per*. (1954) Kiskunfélegyháza 1998. 189–190. old.

⁸ A költemény: PDI., 1845. nyárhó (júl.) 31., 561. old., a tudósítás: uo., 574. old.

Petőfi 1848. május végén levélben tudatta Bankós Károllyal, hogy a Kiskunságban kíván követ lenni. Pár nap múlva beutazta a választókerületet, szétszórtta röplapját, s úgy érezte, a nép rajong érte. A sikerben bízva utazott haza, de a híres-hírhedt proklamáció maradt! Lássuk be: nem volt „politikus” gesztus, ahogyan az emberek képébe vágta a véleményét az ólomszamar imádsárról, a főkapitány előtti csúszás-mászásról. Eddig minden kun olyan volt, de most felemelhetik a fejüket, ha rá szavaznak – hirdette.⁹

Néhány nap múlva visszatért, feleségével. De már volt erős ellentábor, lett erős ellenjelölt. Följegyezte a noteszába a barátokat, meg az ellenségeket. Alighanem mindkét tábor szentmiklósi tagjainak többsége ott volt az 1845-ös ünnepen. Most pedig az ő követjelöltsége fordította szembe egymással az egykori barátokat. Ellenfelei számára Szluha elmozdításával, a városháza „elfoglalásával” véget ért a forradalom. Közülük való követ kellett a Jászkunság s a saját jövőjük miatt. A szabadszállási Nagy Károly, kiskun kerületi tisztviselő személyében találták meg a „kiskun perspektívából” alkalmas emberüket. Beindult az ellenkampány. Kunszentmiklóson Virágh Dénes főbíró meg akarta tiltani Petőfiéket, hogy beszéljen a tömeg előtt. A szabadszállási városvezetők életveszélyesen megfenyegették, formálisan kitiltották onnan. Június 15-én reggel mégis megjelent a városházán. A lerészegített csöcselék csaknem meglincselt. Az előljárók valósággal kicsempésztek a városból. Lacházi és szentmiklósi híveit a város szélén azzal fordították vissza, hogy Petőfi már „megszökött”. Közben megtörtént a választás. Nagy Károly közfelkiáltással lett képviselő. A szégyenletes színjátékról formailag kifogástalan jegyzőkönyv készült. Eközben Petőfi, Bankós otthonában tiltakozó beadványt fogalmazott a belügyminiszterhez. A tiltakozást százötven szentmiklósi és lacházi választó írta alá. A költő a petíció kívül szenvedélyes hangú újságcikkben tudósította a nagyobb lapokat a történetéről.¹⁰ Végül a tiltakozás nem járt eredménnyel. Néhány levelet váltott még Petőfi és Bankós, megszületett *Az apostol*, majd a költő is, meg a szabadság is odaveszett. Itt, ekkor és ezért született meg, méghozzá együtt, kölcsönhatásban, a szentmiklósi Petőfi-kultusz és -ellenkultusz.

A letagadott Poéta

A Petőfihez kötődő sajátos kultusz-szimbiózisnak az első félszázada idehaza sokkal inkább az elhallgatott költő kora, meg az ellenkultuszé. A kultusz nyitánya idegenben, német földön csendült föl, s a szülőhelyről szólt. A költő verseit németül népszerűsítő Kertbeny Károly a *János vitéz* stuttgarti kiadásában 1850-ben Kunszentmiklóst jelölte meg a költő szülőhelyeként, s ezt a tévedését 1854-ben is megismételte.¹¹ De Kertbeny kötetei aligha jutottak el akkor ide, maga a város pedig évtizedekig mélyen hallgatott a költőről. Itt még sokáig nem volt publikus a Petőfi név. A Bankós-család szinte egyedül vállalta Petőfi emlékét. Kelemen Mór, a költőt 1845-ben fáklós énekszóval ünneplő diák, a *Divatcsarnok* segédszerkesztője Pestről ápolta a Petőfi-kultuszt. Kelemen 1853 őszén több Petőfi-dokumentumot kapott Bankóstól. Az írások 1845 örömteli, s 1848 szomorú napjait idézték: szép emlékeit a Petőfiiben támadt Kunszentmiklós-kultusznak, s vádló emlékeit a politika gerjesztette ellenkultusznak. Bankós leveleiben arra bízta a segédszerkesztőt, hogy a tőle kapott dokumentumokat bátran mutassa be – a barátainak. Szó sem volt tehát sajtónyilvánosságról, s Kelemen nem is publikálta a dokumentumokat. De ezekre a Petőfi-relikviákra később Gyulai Pál mégis hivatkozott: a szülőhely-vita kapcsán: 1857-ben, a *Pesti Napló*ban jegyezte meg, hogy Kelemen Mór jóvoltából tekinthetett bele Petőfiéket Kunszentmiklósi barátaihoz írott néhány levelébe.¹²

⁹ *Petőfi Sándor*: A kis-kúnokhoz. Az eredeti szöveg első közlése: MKSz 1989. I., *Balogh Mihály*: Lappangó 1848-as kisnyomtatványok egy iskolai könyvtárban. 48–60. old.

¹⁰ A petíció eredeti szövege Bankós Károly hagyatékából került a Bács-Kiskun Megyei levéltárba. Szövegét közli a *Petőfi Összes Műveinek* első kritikai kiadása, V. köt., pp. 106–107. old. A cikket teljes terjedelmében közölte a *Marczius Tizenötödike* (jún. 19.), a *Radicalapp* (jún. 21.); a *Pesti Hírlap* (jún. 21.) lényeges kihagyásokkal, az *Életképek* (jún. 25.) kevés változtatással. A többi lap részleteket közölt, valamint kommentálta a választást.

¹¹ *Der Held János...* von Alexander Petőfi. ... Übergestzt durch Kertbeny. Stuttgart, 1850. IX. 1.; *Kertbeny*: Al-bum hundert ungarischer Dichter. Dresden, 1854. 512. old. (Az adatokat közli *Mezősi Károly*: *Az évszázados Petőfi-per*. Kiskunfélegyháza 1954., 17. old.)

¹² *Gyulai Pál*: Még egyszer Petőfi szülővárosáról. In: *Pesti Napló*, 1857. jan. 31. 1. old. (Később Kelemen Mór Kéry Gyulát is tájékoztatta a Bankóstól kapott dokumentumokról. Ezt idézi *Hatvany*: Így élt Petőfi I., 827–828. old.)

A(z el)hallgatás jellemezte az iskolát, a gimnáziumot is. Az ifjúság mindenkori forradalmas hajlandóságát ismerve joggal vélhetnénk, hogy a szentmiklósi gimnázium tanulói, a Petőfit 1845-ben fényesen megünnepelő Kelemenék diák utódai az önkényuralom éveiben is ápolták a forradalom és a költő emléket. Meglehet, hogy ápolták, de mindenképp csak titokban tehették. A létében is fenyegetett, a megszüntetés határára tengődő iskola nyilvánosságának szánt dokumentumai, a nyomtatásban az 1850-es évek közepén megjelent évkönyvek tartalmukban tárgyszerűek, stílusukban lakonikusak. Értethető, ha egy szavuk sem volt a forradalmi időkről, vagy éppen Petőfiről, hiszen pontosan tudjuk: az itteni tanároknak is állásvesztés terhe mellett kellett igazolniuk '48-49-es magatartásukat!¹³

Az itthoni deprimált közhangulatot eleinte még a kiegyezés sem változtatta meg érdemben, hiszen ez a politikai fordulat idézte elő – ha közvetve is – a Jászkunság, s vele a jászkun kiváltságok megszüntetését. Az anyai ágon a Virágh családból származó Bónis Vilma kéziratos önéletrajzi regényében az 1870-es évek közepéről idéz föl egy, a szentmiklósi urak között, kártya mellett zajló képzelt, de jellemző beszélgetést: „*Petőfi barátommal hogy jártam, mikor képviselővé akartam választani? Megbuktatták, katona lett, oda veszett, pedig ha le lett volna kötve az országgyűléshez, talán még most is élne. De Dini lelkén szárad...*” – ez Bankós monológja. A szintén jelen lévő Virágh Dénes nem reagál Bankós szavaira, később azonban így fakad ki a Habsburgokra: „*Hát hogy is szeretném az ebadtákat! Minden bajnak ők az okai. Én meg szegre akaszthattam a diplomámat. Már minthogy én a császár szolgálatába álljak? Olyan Isten nincs, a haza minden előtt!*”¹⁴

Ha oldódtak is lassan a negyvennyolcas görcsők, sokkal lassabban oldódott a szentmiklósi Petőfi-komplexus. Jól példázza ezt az 1848-as proklamáció. *A kis-kúnokhoz* sorsa is. Sokáig csak hivatkoztak rá, de senki nem közölte. Érdekes, hogy ebből még Bankós sem juttatott példányt Kelemen Mórnak az 1853-ban elküldött Petőfi dokumentumok között. Váratlanul azután fölbukkant *A kis-kúnokhoz* szövege, mégpedig 1881-ben, a sepsiszentgyörgyi *Nemere* című lap hasábjain. Miért éppen ott? Mert abban az évben került haza, Sepsiszentgyörgyre tanítani a korábban hét éven át kunszentmiklósi gimnáziumi tanár, Benke István. Ő tette közzé a Lesták Ambrus szentmiklósi seborvostól kapott, s innen valószínűleg kicsempészett rőpiratot, hogy végre országosan ismertté válhasson a hiteles szövege.¹⁵

Sajátos szerepet vállalt Petőfi itteni elhallgatásában Bors Károly, a kor – mai szóhasználattal – helyi „médiaszemélyisége”. Bors csak 1854-ben került Kunszentmiklósról, ő talán kimondhatott volna sok mindent, amit mások, közvetlen érdekeltségük folytán, nem mondhattak ki. De miközben negyven éven át szinte reménytelenül küzdött a teljes befogadásáért, „gyűttmónsége” feledtetéséért, ebben a küzdelemben talán éppen Petőfit vélhette vízvázalósnak. Negyvennyolcas lehetett Bors, amikor már lehetett, hisz a költő megbuktatói is annak tartották magukat. De Petőfi-kultuszt nem hirdethetett, ha közéljük akart tartozni. Ezért aztán mind az országos lapok vidéki tudósítójaként, mind saját későbbi helyi lapjaiban, mind pedig 1893-as várostörténeti könyvében – ahol pedig már bőven szólt a város 48/49-es dolgairól – egyszerűen elhallgatta Petőfi szentmiklósi szerepét, kapcsolatait. Még a megünnepelt, körülrajongott költőét is!¹⁶

Bors első, fél évet élt lapjában, az 1883 decemberében indult *Kunszentmiklós és Vidékében* három cikk is szólt Petőfiről, de mindhárom Szabadszállásról küldték be. Az első kettőt Galambos Károly írta,

¹³ Az 1850-es évek közepén három éven át, 1855-től 1858-ig jelentek meg a helyi gimnázium értesítői. (Lásd pl.: Első évi tudósítvány a kunszentmiklósi hely. hitv. magán al-gymnasiumról az 1855/6-ik évre. Szerkesztette Csabai Imre igazgató. Szilády Károly Keckemét, 1856. 14. old.)

¹⁴ *Bónis Vilma*: Körösi Lány. (Tipp-topp.) Gépirat, é.n., 11–12., 18. old.

¹⁵ Ld. 9. sz. jegyzet! A rőpirat a *Nemere* 1881. aug. 8-i számában jelent meg, innen vették át az országos lapok, elsőik között a *Koszoru* (1881., VI. k. 269–274. old.), majd a *Magyar Polgár* (1881., 180. sz.), illetve *Baróti*: Petőfi újabb reliquiái, Petőfi Múzeum 1892. 4. sz., 91–94. old.)

¹⁶ Bors életművére ld. *Balogh Mihály*: A város és a krónikás. Bors Károly Kunszentmiklóson. (1854–1894). Kunszentmiklós, 2004. Munkásságának bibliográfiai adatai: Bors Károly: *Kunszentmiklós város történelmi adatai. Letelepedési kora, anyagi és szellemi fejlődése*. Bors Károly ny. Kunszentmiklós, 1892. 327 old. *Kunszentmiklós és Vidéke. (KéV)*. Ksztm., 1883. dec. 16 – 1884. júl. 6., fel. szerk. Bors Károly, fel. kiadó Bors K. és Sinay J. Cherrier ny. 2 r. *Kiskunság. (Kk)*, Kunszentmiklós, 1884. júl. 13 – 1889. ápr. Felelős szerk.: Bors Károly. Fk. és ny.? Cherrier J. 2 r. *Kiskunsági Híradó. (KkH)*, Kunszentmiklós, 1889. jan. 6. – 1896. szept. 27. Felelős szerk. és kiad.: Bors K., Bákai János. Ihlinger (1-6.sz.), Székely (7-25.sz.), majd Bors nyomda. 2 r. *Vidéki levelei, tudósításai: Kalauz*, 1857. 1858.; *Napkelet* 1858.; *Vasárnapi Újság*, 1859., *Nővilág*, 1859.; *Szatmári képes Naptár*, 1861.; *Divatcsarnok*, 1862.; *Zenészet* 1862., 1865; *Magyar Sajtó*, 1863.; *Zala – Somogyi Közlöny*, 1863.; *Győri Közlöny*, 1863., 1864.; *Jászkunság*, 1869.; *Jogtudományi Közlöny*, 1874., 1878-80.

és a „jó öreg korcsmárosról”, illetve Petőfi szülőhelyéről szóltak. Utóbbi azért is érdekes, mert az akkor (is) eleven szülőhelyvitába kapcsolódott be, Szabadszállás pártján. Ezt az írást nem ismeri a téma egyébként igen gazdag szakirodalma, pedig ezzel a cikkel az eddig ismert, Katona Géza (1922) és Sándor József (1939) nevéhez köthető föllépéseknél évtizedekkel korábban datálódik Szabadszállás első nyilvános, érvekkel alátámasztott megszólalása a maga javára a szülőhely vitában. A harmadikat Péter Ambrus, az 1848-as főjegyző írta. A cikk apropóját az adta, hogy megint éppen mozgalmas választás zajlott a kerületben, és az eredmény megint elég „nagyot szólt”. (Most éppen az történt, hogy az egymással huzakodó nagy pártok politikusainak orra elöl a frissiben alakult antiszemita párt színeiben induló Rácz Géza halásztta el a mandátumot.) Péter Ambrus tárgyilagos színben igyekezett fölidézni az egykor Szabadszálláson történeteket, ám – mint ahogyan 1848-ban sem – most sem Petőfi oldaláról, az ő igazát képviselve.¹⁷

A *Kiskunság*, majd a *Kiskunsági Híradó*, Bors későbbi lapjai, az 1880-as évek közepétől évről évre visszatérően vezércikkben köszöntötték március 15-ét, s rendre beszámoltak a Polgári Olvasó Egylet, meg az Ipartestület március 15-i ünnepségéről, az ünnepi beszédekről, szavalatokról, a dalárda szerepléséről. Petőfiről azonban soha nem esett szó, viszont hol Deák, hol Széchenyi, és – minden alkalommal! – Kossuth érdemeit méltatták. Egy szerző a ráckevei tudósítását egyenesen azzal zárta, hogy a szónok úgy fejezte be a beszédét, hogy nem élte a királyt (!) és Kossuthot. Ebben a sorrendben és Petőfit mellőzve – március 15-e ünnepén! E műfajban mégis Báka János nyomdászti illeti a pálmát, aki az Ipartestület szónokaként 1895-ben azt találta mondani, hogy az ifjak „március 15-én kora reggel ... Kossuth Lajos vezetésével a Landerer és Heckenast könyvnyomdába mentek”.¹⁸

A *Kiskunság* 1889. január elején búcsúztatta Virágh Dénest. A volt képviselő, többszörös főbíró, Petőfi '48-as kiebrudalója a nekrológ szerint „...egész életében folyvást a 48-as elveket vallotta”. Virágh halála után már az ünnepi szónokok is bátrabban méltatták Petőfi szerepét, s Bors lapja is megnyílt a költő számára. Az Ipartestület 1892-es március 15-i ünnepén Rácz Gábor testületi jegyző először szólt Petőfiről érdemei szerint a helyi nyilvánosság előtt. Két év múlva Taksonyi József költő-tanár számolt be először részletesen, pontosan, az eseményeket nagy adatgazdagsággal tárgyalva a lap hasábjain a 48-as március 15-éről, benne a költő vezető szerepéről.¹⁹

Másik nyomtatott forrásunkat, a gimnázium 1878-tól folyamatosan megjelenő évkönyv sorozatát is a csönd jellemezte a hallgatás félszázadában. Az 1890-es évek végéig hiába keresnénk bennük akár csak utalást is Petőfire. Még 1898-ban, az ötven éves évfordulón sem volt hivatalos iskolai ünnep március 15-e. Megünnepezték viszont a gimnáziumban – természetesen fölülről jövő előírásra – az áprilisi törvények fél évszázados évfordulóját!

A koszorús költő

A fordulat, a „nagy áttörés” a költő halálának ötvenedik évfordulóján jött el. Ettől számítva a következő félszázad a koszorús, a piedesztálra emelt, a szoborrá merevített Petőfié.

Az ismét *Kunszentmiklós és Vidéke* címet viselő, és már Deutsch Ignác szerkesztette helyi lapban egy Beői szignójú szerző írt vezércikket az 1899. augusztus 7-i számba. Beői már-már keletiesen tobzódozó jelzős kifejezéseket halmozva buzgólkodott behozni a lemaradást: Petőfi „a legszentebb költő”, „meteor”, „a haza dísz, virága”, akit „pótolni nem képes senki”. S ha ennyi nem volna elég: „a vad kozák, aki leszúrta, benne egy templomot rombolt szét”, s „a sirján kivirult a szabadság rózsája.” De a következő évi vezércikk még ezeket is túllícitálni igyekezett, amikor is „a szabadság fölkelet bajnoka... úgy állott ott, mint maga a megváltó nap”, s mindez történt „Szent Petőfi napján”, 1848. március 15-én.

A lap 1899. augusztusi számai egyebekben is Petőfié voltak. Bő fél évszázaddal az események után, először próbálkoztak például valamiféle nyilvános számvetéssel a költő és a város egykori kapcsolatáról. Az egyik (szerző nélküli), felszínes, sablonokból építkező írás lényege: az itteniek rendkívüli módon szerették Petőfit, amit ő versekkel hálált meg. A szerző aligha közvetlen forrásból merített, mert ak-

¹⁷ *Galambos Károly*: Adatok a „jó öreg korcsmáros”-ról. (Petőfi Sándor atyjáról.) In: KÉV 1884. 5. sz. (febr. 3.) 3. old.; *Galambos Károly*: Petőfy Sándor születéshelye. In: KÉV, 1884. 9. sz. (márc. 2.) 1. old.; *Péter Ambrus*: Petőfi 1848-ban. Adat az akkori képviselő választáshoz. In: KÉV 1884. 25. sz. (jún. 22.) 2. old.

¹⁸ *Báka János*: Március 15-e. In: KKH 1895. 12. sz. (márc. 17.) 1. old.

¹⁹ *Gyászrovat*. Virágh Dénes. In: KKH. 1889. 1. sz. (jan. 6.) 2. old.; *Rácz Gábor*: Március 15. In: KKH 1892. 12. sz. (márc. 20.) 1. old.; *Taksonyi József*: Március 15. In: Uo. 2–3. old.

kor biztosan nem írta volna le, hogy a költőt a kormány, a szabadszállásiak, a fülöpszállásiak és az izsákiak(!) buktatták meg, de Kunszentmiklóson támogatták őt. Pedig Bankós Károly kéznél volt, akár meg is lehetett volna kérdezni az egykor történekről. Tovább rontotta a cikk hitelét az egykori esemény, a választás június 22-ére datálása – június 15-e helyett.

Egy újabb írásból kiderül, hogy Baksay Sándor esperes-író elnökletével Petőfi Emléktábla Bizottság alakult. A „*Hova helyeztessék el a létesítendő Petőfi-emléktábla?*” című írás szerint csak három épület jöhet szóba: egyik a Szikszay-ház, vagyis a korábbi Bankós-ház, ahol a költő megszállt, valahányszor itt járt. A másik lehetőség a Városháza, ahol az emlékezetes konfliktus zajlott Virágh Dénes főbíró és a követjelölt Petőfi között; a harmadik a fogadó, a mai nagyvendéglő, amely az egykori kávéháznak, benne Petőfi 1845-ös megünnepeltetésének is helyet adott. A szerző a Bankós-házat ajánlotta, de a tábla végül a Városházára került. A Bizottság indokairól nincs tudomásunk, a lap többet nem foglalkozott ezzel a témával, magát a tábla ünnepélyes fölvételét pedig már meg sem érte. 1901. április elsején jelent meg az utolsó száma, benne témánk hattyúdalaként egy tárca Petőfiné Szendrey Júliáról.²⁰

Kunszentmiklóson sajtó ugyan a továbbiakban is létezett, feltehetően 1919-ig folyamatosan, erről azonban csak közvetett bizonyítékaink vannak. Egy-egy szórt példánytól eltekintve nem maradtak fenn a korabeli lapok, így a legbiztosabb forrásaink hiányoznak az egykorú szentmiklósi Petőfi-kultuszról. Nincsenek adataink a Petőfi-centenárium ünnepéről sem, s azt is csak valószínűsíthetjük, hogy Kunszentmiklóson ekkor neveztek először utat Petőfiről.

Egy szűk évtized elmúltával, 1927-ben indult útjára, s öt évig élt a *Dunamellék – Kiskunság* című hetilap.²¹ Ez időben is visszatérően március 15-e megünnepelésében kulminált a helyi Petőfi-kultusz. Az ünnep hagyományos rendje szerint kora délelőtt az egyházak istentiszteletei nyitották a napot, majd a három iskola, az állami elemi, a katolikus polgári és a református gimnázium saját házi ünnepei következtek. Ezek után, rendszerint délelőtt tizenegy órakor került sor a községi ünnepségre a piactéren a hősök szobra, később az országzászló előtt. A központi ünnepségeket általában a Népművelési Bizottság és a Levente Egyesület rendezte. A település valamelyik vezetője, igazgatója, esetleg jelesebb tanára tartotta az ünnepi szónoklatot, amelyből ugyan természetesen nem maradhatott ki Petőfi és a márciusi ifjak tettének méltatása, azonban szinte kötelességszerűen kapcsolták össze – vagy éppen állították szembe – az egykori dicső napokat Trianon gyászával. A közreműködők visszatérően a levente zenekar, az iparos dalárda s a három iskola diák szavalói. Végül a Nőegylet koszorúzta meg Petőfi emléktábláját. A lap tudósításainak visszatérő kliséje volt az alábbi bevezető mondat: „*A piacteret teljesen megtöltötte az ünneplő közönség*”. Ugyancsak több évtizedes hagyományként, az ünnepi megemlékezések este folytatódtak, az Ipartestület, a Gazdakör és az Úri Kaszinó ünnepi vacsoráján. Ezeket rendszerint vendégként jelentek meg a járás és a község vezető személyiségei, akik pohárköszöntőt mondtak, és akikre pohárköszöntőt mondtak.

A lap egyébként március 15-e alkalmából rendre vezércikket közölt, legtöbbször Váry Albert országgyűlési képviselő tollából. Ezek az írások is megidéztek Petőfit, de inkább csak nevét, mint szellemét, verseit, mint tetteit. Különösen sajnálatos, hogy nincs semmiféle helyhez kötődő motívum bennük, bár ebben nyilván alapvető szempont lehetett, hogy március 15-éhez mindenképpen közelebb esett június 15-e, a kiűzetés, mint július 23-a, a „mennybe menesztés” dátuma.

Ebben a lapban is volt egy „vendégírás”: Tóth Sándor, az aranyegyházi tanyavilágban, Szabadszállás határában élő kiskgazda írt a követválasztásról 1930 júniusában. A szerző szerint Szabadszállás rég megbánta már a koszorús költőnkkel szembeni viselkedését, de legalább annyi hasznunk lett nekünk, irodalom- és Petőfi-rajongó utódoknak, hogy a költő kiírta magából minden fájdalomát, haragját, s megszületett *Az apostol*.²²

A gimnáziumi értesítők tanúsága szerint 1904-ben ünnepelték meg először március 15-ét nyilvánosan és hivatalosan. Korábban „*március 15-én minden osztályban az osztálytanár magyarázta meg a nap történeti jelentőségét*”. Az 1907-es évkönyvben olvashatunk először bővebb információkat, részle-

²⁰ (Beöli): Petőfi. In: KéV 1899. 32. sz. (aug. 7.) 1. old.; Petőfi Kunszentmiklóson. Petőfi és Bankos. In: Uo. 2. old.; Petőfi mint képviselő jelölt Kunszentmiklóson. In: Uo. 33. sz. (aug. 14.) 3. old., ill. 35. sz. (aug. 28.) 2. old.; Berger Béla: Hova helyeztessék el a létesítendő Petőfi-emléktábla? In: Uo. 34. sz. (aug. 21.) 1. old.; Emléktábla Bizottság Uo. 35. sz. (aug. 28.) 3. old.; Petőfiné. In: KéV 1901. 13–14. sz. (márc. 25., ápr. 1.) 1–2. old.

²¹ Dunamellék–Kiskunság. A kunszentmiklósi és dunavesei járás hivatalos lapja. Kunszentmiklós, 1927. dec. 4.–1932. jan. 6. (?)

²² Tóth Sándor: Megemlékezés Petőfi Sándor követválasztásáról. In: Dunamellék–Kiskunság, 1930. 25. sz. (jún. 21.) 2. old.

tes programot az ünnepről. Fordult a kocka: most már „...április 11-én a történelem tanárai méltatták a nap történelmi jelentőségét.” De kellett azért valamiféle ellensúly is, így „ünneppé tettük Ferenc József koronázásának 40. évfordulóját”.²³ 1914-ig most már minden évre jellemző volt március 15-e ünneplése, a program részletezése, és rendre több Petőfi táj- és családi költemény is szerepelt a kötelezően meg tanulandók között, de nem volt köztük szentmiklósi vers!

Az 1915-ös évkönyv közölte először az írásbeli dolgozatok címét. Az ötödikesek egyik dolgozata „Március 15-e”, de nincs önálló Petőfi-téma. 1918-ban az írásbeli érettségi tétel címe: *Az Alföld és népe Petőfi költészetében*. A világháború második évében megalakult az Önképzőkör, és ettől kezdve a Kör rendezte a március 15-i ünnepet. 1915-ben az énekkar az ünnepélyen előadta többek között Petőfi: „*Jön az orosz, jön az orosz...*” kezdetű versét. Ne feledjük: dúlt a világháború, hősi halott tanárokkal, öregdiákokkal.²⁴

A húszas évek első felében már gyakrabban szerepelt az írásbeli dolgozatok témájaként Petőfi. Rendszerint ugyan tájleírásával és családi verseivel, de akadtak ilyen címek is: *A hazafias érzés Petőfi költészetében; Párhuzam Petőfi és Arany között; Petőfi egyénisége költészetében; Petőfi és a népköltészet; Mire tanítja Petőfi a magyar ifjúságot? Hamisítatlan kultusz-téma a Mit jelent számomra Petőfi emléke? Végül álljon itt egy szakmai (pedagógiai) szempontból meglepő érettségi dolgozatcím: Petőfi képe a Kiskunságról, és amit én még hozzátennék.*

A születési centenárium évében a félévi szünet után tartották az Önképzőkör emlékünnepét s a zenekar és az énekkar hangversenyét. Egy héttel később Dunavecscén, újabb hét múlva Szalkszentmártonban adták elő műsorukat a gimnazisták. Az utóbbi esemény ünnepi meghívója szerint a két díszelőadásra a program ünnepi előadásból, szavalatokból, kar- és szóló énekszámokból, valamint szólótáncokból és egyfelvonásos színjátékból állt. Az egész műsor összeállítója és rendezője Zsámboki Lajos tanár, számos későbbi szentmiklósi kulturális és társadalmi megmozdulás szervezője volt.

A két világháború közt többször előfordult, hogy májusban a diákok a szomszédos Dömsödre kirándultak, ahol a Duna-parton, a Petőfi-fa körül ünnepelték a Madarak és Fák Napját. 1937-ben például – az évkönyv szerint – „*Előadás keretében elmondott versekkel felidéztek azt az időt, amelyet Petőfi Dömsödon töltött*”.²⁵ A korszak március 15-i megemlékezésein túl is gyakran megidézett szereplő lett a költő a különböző iskolai és községi rendezvényeken. 1929-ben Vöröss Sándor igazgató mondott ünnepi beszédet a Szász Károly emlékünnepeken, s itt már sztereotípiá a költő neve. Szász „*a bérces Erdélyből Petőfi szép Alföldjére*” jött. 1935-ben Magony József igazgatóhelyettes idézte föl a 2000 éves Horatius megünneplése kapcsán, hogy „*Petőfi mindig a zsebében hordja Horatius művének egy példányát, melyet is a kegyelet a Nemzeti Múzeumban őriz.*” A második világháború második évében Zsámboki Lajos tanár a katona Petőfiről tartott előadást a Kálvin Szövetség és a Református Nőszövetség szeretetvendégségén.²⁶

A harmincas évek közepétől visszatérő záró fejezete volt az évkönyvnek a beszámoló az Internátusról, amelynek vezetője, Antal Dénes tanár nagyjából azonos szöveget közölt minden évben, s e szövegnek egyik szenvedélyes, az iskola jövőjéért aggódó passzusa Petőfire is hivatkozott. „*A Kiskunság egykori kapitányainak székvárosát nem szabad megfosztani középiskolájától; ahol Petőfi Sándor emlékével van tele a város és vidéke, ahol a borongó nádasok susogása, a játszói délibáb tündöklő tengere, a nyargaló ménese és gulyák képe, a szabadságot lehelő végtelen puszták népének élete annyira inspirálta a halhatatlan költőt, ott az iskolának addig kell élnie, amíg e nemzet él!*”²⁷

Érdeemes tartalmában, szemléletében összevetni a gimnázium két utolsó évkönyvét, amelyeket mindössze négy év, valójában azonban egy világ választ el egymástól. 1943/44-ben a hazafias nevelés, s így a március 15-i ünnepség középpontjában is a magyar faj szeretete, megbecsülése állt. Ahhoz képest teljesen megváltozott hangnemű az 1948/49-es évkönyv. Ám Petőfi nem fért bele ebbe a megválto-

²³ *Apostol Pál* ig. szerk.: A Kunszentmiklósi Református Gimnázium értesítője az 1906–7-ik iskolai évről. Ksztm. Schwarcz ny., 7–8. old.

²⁴ *Ugyanő*: A Kunszentmiklósi református Főgimnázium értesítője az 1914-15-ik iskolai évről. Ksztm., Schwarcz ny. 88. old.

²⁵ *Vöröss Sándor* ig. szerk.: A Kunszentmiklósi Református Baksay Sándor Gimnázium... Értesítője az 1936–37-ik iskolai évről. Tanulmányi kirándulások., 22. old.

²⁶ *Vöröss Sándor*: Id. Szász Károly emlékezete. In: Uo. 1928–29., 6. old.; *Magony József*: A kétezres éves Horatius. In: Uo. 1934–35., 32. old.; Uo. 1939–40. A tanárok társadalmi... működése, 19. old.

²⁷ *Antal Dénes*: Internátus. Uo. 1936–37., 58. old.

zott hangnembe sem! A diákmozgalom élén ugyan a Márciusi Gárda állt, de az iskolai ünnepek közül hiányzott március 15-e. Egyebekben pedig „különös figyelemmel őrködött a tanári testület, hogy a hazafias érzés ne elvakult, nemzeti onimádatra épüljön fel”. Csikesz Ferenc történelemtanár még a pesti 48/49-es kiállításra meg Pákozdra szervezett kirándulást, de az írásbeli érettségi dolgozatcím már így szólt: *A forradalmi gondolat fejlődése a magyar költészetben. A szabadságharc – tanácsköztársaság – népi demokrácia, a szocializmus megvalósításának állomásai.*²⁸

Az 1912-től működő katolikus polgári iskolában a március 15-i ünnepségeken túl az önképzőkör vállalt szerepet a Petőfi-kultusz ápolásában. Az *Iffjú Polgárok Lapja* Petőfi-pályázatán 1937-ben hatvan polgárista vett részt. Dolgozatot kellett írniuk, és – osztályonként növekvő rendben – 20–50 Petőfi verset megtanulniuk könyv nélkül. Az ötven induló iskola közül a kilencedik helyen végzett a kunszentmiklósi polgári, a tanulók közül pedig huszonnyolcan – köztük a negyedikes Majsai Károly – díszes emléklapot kaptak. A közelmúltban elhunyt, közismert Petőfi-kutató, a szalkszentmártoni Petőfi Emlékmúzeum igazgatója így emlékezett vissza az itteni diákéveire 1991-ben: „*Lélek- és jellemformáló alkalmak adódtak az önképzőkori összejöveteleinkben is. Engem Petőfi szeretetében erősített meg a róla való beszélgetés, verseinek tanulása.*”²⁹

Az „átpolitizált” Petőfi

Végül következze a legutóbbi bő fél évszázad – már csak dióhéjban. 1945 után, az 1948-as fordulatig a Nemzeti Bizottság szervezte a községi március 15-eket, de alkalmanként a különböző pártok is fölhasználták 48 gondolatát és Petőfi nevét, kampányrendezvényeiken. Igazán nagy eseményé természetesen itt is a centenáriumi vált. Január elsején a községi művelődési házban rendezték meg a centenáriumi évet megnyitó emlékünnepeket. Január közepén a képviselő-testület elhatározta, hogy a község „*az elárvult országzászló helyén*” Petőfi-mellszobrot avat március 15-én. Jellemző módon, még az ekkori hivatalos előterjesztés is arról szól, hogy „*nagyapáink Petőfivel vidám órákat töltöttek el a faluban*”, vagyis szó sem volt az egykori kiűzetésről s az esetleges kései megkövetésről. Viszont emlékbizottságot alakítottak, s a helyi Szabadművelődési Tanácsot bízták meg a program szervezésével, továbbá gyűjtési akciót hirdettek a szobor költségeire. A pártok műsoros rendezvényeik bevételéből támogatták a kezdeményezést, de gyűjtés indult a lakosság körében is. Állítólag egy környékbeli kőfaragóra bízták a szobor elkészítését, aki a megbízást teljesítette is, de a neve máig ismeretlen számunkra. A nagy tömeg részvételével zajló ünnepi megemlékezés szónoka dr. Csikesz Ferenc tanár, az '56-os forradalom egyik majdani vezetője volt, aki beszédében hűséget fogadott a költő eszméjéhez.³⁰ (Mindössze annyi személyes megjegyzés engedtessek meg itt a szerzőnek, hogy földidzse: öt éves kisgyermekként, közösségben létezésének első emlékképeit köszönheti a szentmiklósi centenáriumi eseményeknek.)

Az 1948-as politikai fordulatot követően Kunszentmiklóson is tartósan háttérbe szorult a költő szellemisége, az általa képviselt szabadságesszme, s a korparancsnak megfelelően átpolitizálódott a költő alakja, munkássága. 1961-ben lett Petőfi Tsz, aztán 1972-ben ünnepi megemlékezés, majd Petőfi lakótelep. Ekkor azonban kínos baklövészt követtek el a lelkes, de felületes szervezők. Egy olyan házra került a Petőfi ott-tartózkodására emlékező tábla, amely valóban Bankós Károly épített és lakott ugyan, de csak évekkel a költő szentmiklósi látogatásai után.³¹ Néhány évvel később, 1987-ben, az Általános Művelődési Központ elkészülte után a baki megismétlődött: erre az épületre is került egy emléktábla, amely tévesen azt hirdeti, hogy itt állt egykor a kávéház, a költő megünnepletésének helyszíne. Pedig pusztán arról van szó, hogy egy élelmes vállalkozó valamikor a XIX–XX. század fordulóján körül kávéházat nyitott az ott álló épületben, s azt Petőfiről nevezte el. Az alkalmat az emléktábla elhelyezésére egyébként a Petőfi Emlék helyek IV. Országos Találkozója adta, amelyre 1987. március 14-én került sor

²⁸ *Magony József* ig. szerk.: A Kunszentmiklósi Református Baksay Sándor Gimnázium évkönyve az 1943–44. iskolai évről. Kunszentmiklós, 1944., 10. old.; *Ilyés Bálint* mb. ig. szerk.: A Kunszentmiklósi Állami Baksay Sándor Gimnázium évkönyve az 1948–49. iskolai évről, Bp. 1949. 6. old., 13. old.

²⁹ *Galambos Sándor*: A Kunszentmiklósi Római Katolikus „Constantin” Polgári Fiú – Leányiskola története. 1912–1948. Kunszentmiklós, 1991. A Petőfi-pályázatról 41–43. old., Majsai Károly visszaemlékezéséből 55. old.

³⁰ *Galambos Sándor*: Kunszentmiklós népének felszabadulás utáni első éve. Kszt. 1989. 102. old. A centenáriumi rendezvényekről 84–86. old.

³¹ A Bankós-ház téves megjelölésére lásd Galambos Sándor: Petőfi és Kunszentmiklós. [Ksztm. 1984.], Képek a 150. évfordulóról. (számozatlan oldalak!); a Bankós-ház helyére lásd a 21. sz. jegyzetet, Berger Béla: Hová helyeztessék el a létesítendő Petőfi-emléktábla?

ugyanebben az épületben. Azon a rendezvényen Galambos Sándor tanár Petőfi kunszentmiklósi kapcsolatairól, Miklóssy János irodalomtörténész Kelemen Mórról, Hatvani Dániel újságíró a *Pusztai télen* című Petőfi-vers világról tartott előadást. Hozzájuk csatlakozott negyediként e sorok írója Bankós Károly portréjának, életútjának fővárosi áttekintésével.³²

Hagyományteremtő, hamisítatlan kultusz-rendezvénynek szánták a szervezők 1995-ben, a *Búcsú Kunszentmiklóstól* megírásának százötvenedik évfordulóján a július végi Petőfi-vacsorát és bált. A rendezvénynek sajnos mégsem lett folytatása, pedig volt közönségsikere. A Petőfi-mellszobor időközben átköltözött a városháza elől annak oldalába, egy szoborkompozíció részeként, amelyet az innen elszármazott, ma Pesten élő Dinyés László képzőművész tervezett és valósított meg. A kunszentmiklósi Petőfi-kultusz legújabb hajtását pedig ma – előzetes bejelentkezés után – bárki megtekintheti: városunkban telepedett le, s hozta magával értékekben gazdag Petőfi-gyűjteményét az egykori kunszentmiklósi diák, Fülöpzsallási Székely Gábor. Magángyűjteménye a maga nemében a legnagyobb az országban. Sokat leírhatna a város a költővel szembeni adósságaiból, ha méltó helyet biztosítana ennek a gyűjteménynek, legalább a költő születésének 175. és a '48-as forradalom 160. évfordulójára, 2008-ra.

Ezzel a jövőbe reménykedő gondolattal zárul a Költő és a Város ambivalens viszonyából eredően ugyancsak ellentmondásos kunszentmiklósi Petőfi-kultusz története. Hogy milyen az összkép? Stendhal óta (is) tudjuk: a mutatott ábrázatért nem föltétlenül a tükröt kell okolnunk...

Balogh Mihály

Petőfi utolsó óráinak nyomában¹

A segesvári csatatéren 158 év után

Mi, magyarok többnyire úgy tudjuk, Petőfi Segesvárnál (Sighișoara) esett el. A fehéregyháziak ilyenkor tiltakoznak mondván: a csata Fehéregyházán (Albești) volt és Petőfi Héjjasfalva (Vinători) közelében esett el.² Persze, ez is igaz! Hát akkor járjunk utána!

Dienes András 1956-ban kapott lehetőséget arra, hogy több évtizedes kutatásainak végén rátehesse az i-re a pontot. A magyar-román akadémiai munkaközösség még az eredeti helyszínen végezhetett feltáró terepmunkáját. Akkor, amikor a színtér – a vasúti töltéstől eltekintve – szinte még ugyanolyan volt, mint a csata idején. Négy évvel később még színes (!) filmet is forgathattak itt, de ezután rövid időn belül átalakult a táj, kiegyenesítették az országút vonalát. Fehéregyháza házai egyre több területet hódítottak el. Mára pedig Segesvár ipari negyede terjeszkedik, a csatatérnek szinte a felét „benőtték” már az üzemek. Ha valaki a segesvári csatát szeretné rekonstruálni, annak a régi térképeken kell eligazodnia.

De kezdjük – térben és időben is – messzebből a dolgot! Talán Mezőberényben történt a költő életének végzetes fordulata. Petőfi családjával Aradra készült Damjanichot meglátogatni. Ám váratlanul megjelent Kiss Sándor ezredes, az idő tájt Bem hadsegéde, Egressy Gábor honvédtiszt, a régi színész-társ társaságában. Bem üzenetét közvetítették: Petőfi jönne el Erdélybe hozzá mármint Bemhez. Petőfi a dolgot megbeszélte feleségével. Másnap azután Nagyvárad felé indultak el. (1849. július 18. vagy 19.) Július 20-án érkeztek Tordára, ahol a református papi lakban, Miklós Miklós tiszteleteséknél szállt meg a csoport.

A paplak ma is áll, a utca (ma strada dr. Ion Rațiu) 44. szám alatt található. Most Nagy Albert itt a lelkész. Az épület falán két, Petőfi itt-tartózkodására emlékező tábla is van. Az utca frontján egy három alakot ábrázoló kő-dombormű föltöltött márványtáblán ez áll:

E házban szállt meg
PETŐFI SÁNDOR
1849. július 21.-én.

³² A Petőfi Emlékhelyek IV. Országos Találkozója lásd a Hírmondó című kunszentmiklósi időszaki kiadvány 1987. március 15-i különszámát; a Kávéház helyére lásd Balogh Mihály: Emléktábla – emlék nélkül? In: Redemptio 2006. 4. sz. (aug.) 14–15. old.

¹ A cikk megírását a Magyar Kollégium támogatta.

² Petőfi utolsó óráinak nyomában járva Dienes András kutatásának eredményeit vettük alapul.